

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

2024/2025

Základní škola Jana Amose Komenského, Kollárova 19,
Karlovy Vary, příspěvková organizace

OBSAH

1. ÚVOD	2
2. ZMAPOVÁNÍ SITUACE.....	2
3. MOTIVOVÁNÍ PEDAGOGŮ PRO ZMĚNU	3
4. SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SUPERVIZE PEDAGOGŮ.....	3
5. REALIZAČNÍ TÝM.....	3
6. SPOLEČNÝ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY	3
ODHALENÍ ŠIKANY / PODEZŘENÍ NA ŠIKANU.....	3
VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY	4
VÝBUCH SKUPINOVÉHO NÁSILÍ PŘI POKROČILÉ ŠIKANĚ.....	5
KYBERŠIKANA	5
ŠIKANA ZAMĚŘENA NA UČITELE	6
7. PRIMÁRNÍ PREVENCE	7
8. SPOLUPRÁCE SE SPECIALIZOVANÝMI ZAŘÍZENÍMI.....	8
PŘÍLOHY	10

1. ÚVOD

Školní program proti šikanování je přílohou Preventivního programu školy, jeho cílem je předcházet šikaně formou vytváření bezpečného prostředí ve škole a poskytnout oporu při řešení šikany. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, žákům i rodičům. V příloze dokumentu najdeme charakteristiku šikany, její podoby, rozdíly mezi šikanováním a šikádlením, varovné signály šikany a její stadia.

Program vychází z následujících dokumentů a literatury.:

- *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016).*
- *Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (č. j. MŠMT 21291/2010-28), přílohy č. 6 a 7.*
- *Kolář, Michal; Nová cesta k léčbě šikany; Portál: 2011.*

2. ZMAPOVÁNÍ SITUACE

V předchozím školním roce proběhla řada aktivit v rámci prevence vzniku šikany prostřednictvím výuky (v rámci hodin výchovy k občanství a ke zdraví, prvouky aj.), proběhlo rovněž několik preventivních besed na téma šikana a kyberšikana. Pracovníci ŠPP a externí

pracovníci působili v jednotlivých třídách dle aktuální potřeby, bylo provedeno několik sociometrických šetření ve třídách na prvním i druhém stupni. Součástí preventivního působení bylo také vedení třídnických hodin a zajištění dohledů pedagogy.

3. MOTIVOVÁNÍ PEDAGOGŮ PRO ZMĚNU

Pedagogičtí pracovníci školy si uvědomují důležitost prevence, jsou seznámeni s preventivními dokumenty školy, které jim poskytují návod při řešení krizových situací. Vědí, na koho se obrátit v případě potřeby. Spolupracují s výchovným poradcem a metodikem prevence. Podílejí se na vytváření bezpečného prostředí ve škole.

4. SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SUPERVIZE PEDAGOGŮ

Pedagogičtí pracovníci si volí další vzdělávání v oblasti prevence dle vlastního úsudku a svých potřeb. Školní poradenské pracoviště může nabídnout vhodná školení či webináře, seznamuje pedagogy s novými poznatky z oblasti prevence. Pedagogům jsou k dispozici důležité dokumenty z oblasti prevence ve sdílené složce v MS Teams. Mezi pedagogickými pracovníky probíhá vzájemná spolupráce.

5. REALIZAČNÍ TÝM

Pro pedagogické pracovníky, žáky a jejich zákonné zástupce jsou k dispozici při řešení šikany pracovníci školního poradenského pracoviště (dále ŠPP).

Ředitel školy, speciální pedagog	Mgr. Vilibald Schlapák	reditel@zskomenskeho-kv.cz
Výchovná poradkyně	Mgr. Jitka Balounová	balounova@zskomenskeho-kv.cz
Metodik prevence pro 1. stupeň	Mgr. Jana Terlová	terlova@zskomenskeho-kv.cz
Metodik prevence pro 2. stupeň	Ing. Jiří Soukup	soukup@zskomenskeho-kv.cz

6. SPOLEČNÝ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

ODHALENÍ ŠIKANY / PODEZŘENÍ NA ŠIKANU

1. Informovat třídního učitele (dále TU).
2. TU informuje metodika prevence (dále MP).
3. MP v součinnosti s TU, ostatními pracovníky ŠPP a vedením školy posoudí a odhadne závažnost šikany. V případě závažnější formy šikany jsou přizváni k řešení odborníci z PPP,

SVP. V případě podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, je skutečnost oznámena PČR.

4. Rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili (TU, žák, rodič), se svědky šikany, provést zápis – popis situace, zjištěné okolnosti, odpovědi na následující otázky.

- *Kdo je obětí, popřípadě kolik obětí je?*
- *Kdo je agresorem, kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?*
- *Co, kdy, kde, a jak dělali agresori obětím?*
- *K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?*
- *Jak dlouho šikana trvá?*

VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

1. Oznámení zákonným zástupcům oběti

- TU se spojí se zákonnými zástupci oběti.
- Konzultuje s nimi výskyt nepřímých znaků šikany.
- Požádá je o pomoc a spolupráci.

2. Rozhovor s obětí

- Provede pracovník ŠPP, vedení školy nebo TU; provede zápis.
- V soukromí, nechat oběť mluvit, pokládat otevřené otázky.
- Ujistit oběť o ochraně informací, bezpečí, vyřešení situace.

3. Zajištění ochrany oběti

4. Rozhovor s agresorem / agresory

- Provede pracovník ŠPP, vedení školy nebo TU; provede zápis.
- Přítomni budou dva pedagogičtí pracovníci.
- Nutno agresora zaskočit, neposkytnout mu čas na přípravu výmluv, nechat mluvit, sledovat i neverbální projevy.

5. Schůze ŠPP, TU, vedení

- Projednání případu, rozhodnutí o opatřeních vůči agresorovi, oběti i třídě.

6. Schůze se zákonnými zástupci agresora / agresorů

- Provede pracovník ŠPP, vedení školy nebo TU; provede zápis.
- Obeznamení se situací, navrženými opatřeními.
- Požádání o součinnost a spolupráci při nápravě.
- V případě potřeby doporučení odborné péče.

7. Schůze se zákonnými zástupci oběti

- Provede pracovník ŠPP, vedení školy nebo TU; provede zápis.
- Obeznamení se situací, opatřeními.
- Požádání o součinnost a spolupráci, stanovení dalších kroků.

8. Práce s celou třídou

- TU obeznámí žáky se situací, opatřeními.
- TU monitoruje chování žáků ve třídě.
- Eventuelně možnost zařazení dalších aktivit pro práci s kolektivem.

VÝBUCH SKUPINOVÉHO NÁSILÍ PŘI POKROČILÉ ŠIKANĚ

1. **Překonat šok** pedagoga a bezprostředně **zachránit oběť** – zastavit skupinové násilí.
2. Přivolat na pomoc další pedagogické pracovníky – **odvést oběť** ze třídy, vše **oznámít vedení**.
 - Ve třídě s agresory musí být **dohled!**
3. **Zabránit domluvě agresorů** na výpovědi – dohlížející ve třídě s agresory žákům nedovolí komunikovat mezi sebou, nebo je třída rozdělena do skupinek a ty se s učiteli rozmístí do volných učeben.
4. **Pomoc a podpora oběti** – Při zranění přivolat lékařskou pomoc a co nejdříve informovat rodiče oběti. Není-li oběť zraněna, poskytneme psychickou pomoc, navodíme pocit bezpečí a opatrně zjišťujeme, co se stalo (jak, kdo..).
5. **Nahlášení případu na Policii** – nutné, jedná se o trestný čin!
6. **Vyšetřování** – Musí proběhnout ještě **v ten den** (jinak by se mohli agresori domluvit a zastrašit svědky).
 - Nejdřív rozhovor s obětí, poté rozhovor se svědky (individuálně!).
 - Nakonec rozhovor s agresory (individuálně!). Nikdy nesmí dojít ke konfrontaci oběti a svědků s agresory!

KYBERŠIKANA

Pozn. Škola řeší kyberšikanu v době vyučování, na půdě školy. V případě, že kyberšikana probíhá mimo školu, může škola poskytnout podporu a doporučení.

1. Zajistit **ochranu oběti** – Poskytnout důvěru; ubezpečit, že situaci vyřešíme.
2. **Informovat** metodika prevence, vedení školy.

3. **Zajistit důkazy** s případnou podporou IT kolegy. – Pořídit screenshoty, záznamy obrazovky, odkazy na stránky; zjistit, kdo se účastnil.

- Případně také zajistit odstranění závadného obsahu z internetu, popř. odstranění skupiny na sociální síti apod., aby kyberšikana nepokračovala.

4. **Vyšetřit** všechny souvislosti, provést zápis.

5. **Informovat zákonné zástupce.**

6. **Spolupracovat** s Policií ČR, IT expertem, OSPOD.

7. Vyvodit **opatření a sankce.**

ŠIKANAZAMĚŘENA NA UČITELE

1. Informovat TU, ŠPP a vedení školy.
2. Domluvit se společně na dalších krocích – Každý případ je specifický a musí být zváženy všechny okolnosti případu, je nutná ochrana informací.
3. Zjistit vše potřebné o dané situaci, zorientovat se, určit stádium šikany (ŠPP, TU, vedení) u závažných případů přizvat odborníky ze SVP, PPP, event. předat PČR.
4. Rozhovor s obětí v soukromí – Ujistit oběť o bezpečí, ochraně informací a vyřešení situace. Proveďte pracovník ŠPP / vedoucí pracovník. Nechat oběť mluvit, pak pokládat otevřené otázky, vše zapsat.
5. Nalezení svědků – Kdo na šikanu upozornil (učitelé, žáci); provést individuálně rozhovory a ujistit o ochraně informací, zajištění bezpečí. Nejprve nechat svědky otevřeně o situaci promluvit, pak se teprve doptávat, vše písemně zaznamenávat.
 - *Kdo je obětí a kdo agresorem? Kolik jich je? Kdo je iniciátorem? Kdo je aktivním účastníkem? Co, kdy a kde dělali agresori oběti? Jak dlouho to trvá?*
6. Rozhovor s agresorem – Proveďte TU / pracovník ŠPP / vedoucí pracovník. Neměl by předem tušit, že se něco vyšetřuje, nedopřát mu čas na přípravu výmluvy! Nechat souvisle povídat (zaplete se do vlastní lži), vyžadovat vysvětlení rozporů v jeho monologu, sledovat verbální i neverbální projevy, tón hlasu. Pokud je agresorů více, mluvit s každým zvlášť, neumožnit domluvu na výpovědi.
7. Schůzka vedení školy, ŠPP, TU – Případ projednat, rozhodnout o opatřeních (ve vztahu k oběti, agresorovi, třídě).
8. Informace jsou předány pedagogickému sboru na mimořádné schůzce / poradě. Jsou vyzváni k sociální podpoře oběti, kolegiální pomoci, zachytávání signálů od agresorů, svědků a monitorování situace ve škole.
9. Schůzka s rodiči agresorů – Seznámit je s navrženými opatřeními, požádat o spolupráci. O průběhu sepsat zápis.

10. TU ve spolupráci s pracovníky ŠPP, vedením školy vše projedná s třídou, informuje žáky o potrestání viníků, ujistí třídu, že takové chování je nepřijatelné. Nastavení jasných pravidel v rámci rolí žák X učitel a v rámci chování.
11. Oběť v případě potřeby vyhledá odbornou pomoc. Pokud je situace opravdu závažná, může dojít k výměně vyučujících (zamezení přímého kontaktu oběti s agresory).
12. Ve třídě, kde k popsané situaci došlo, proběhne speciální intervenční program pro žáky.

7. PRIMÁRNÍ PREVENCE

V RÁMCI TŘÍDNICKÝCH HODIN

Třídní učitelé organizují třídnické hodiny dle vlastních potřeb a uvážení. Mají k dispozici sborník aktivit různého typu pro vedení třídnických hodin. Žáci mají možnost vyjádřit se k dění ve třídě i mimo ni, poukázat na skutečnosti, které vyžadují pozornost TU.

VE VÝUCE

Učitelé vytvářejí bezpečné prostředí ve třídách. Netolerují u žáků hrubé, vulgární, agresivní a nezdvořilé chování. Vedou žáky k jednání s úctou a respektem se všemi, bez rozdílu rasy, náboženství, kultury a sociálního zázemí. Kládou důraz na slušné chování a vzájemnou pomoc, motivují ostatní, aby se takové chování stalo normou. Vytvářejí spolu s žáky pravidla chování ve třídním kolektivu. Podle možností a ŠVP zařazují do výuky preventivní témata. Stěžejními předměty na 2. stupni jsou výchova k občanství a ke zdraví. Na 1. stupni preventivní témata obsahuje zejména prvouka a čtení.

VE ŠKOLNÍCH I MIMOŠKOLNÍCH PROGRAMECH MIMO VYUČOVÁNÍ

Každoročně organizujeme aktivity v rámci prevence šikany – preventivní programy; besedy vedené externími odborníky, metodikem prevence aj.; projektové dny na podporu spolupráce v kolektivu; adaptační kurzy pro žáky 6. ročníku; školní výlety; exkurze, pobyty; volnočasové aktivity a kroužky; celoškolské akce pro žáky i rodiče; fungování parlamentu školy.

SCHRÁNKA DŮVĚRY

Ve škole je k dispozici schránka důvěry, jejíž prostřednictvím mohou žáci (i učitelé) upozornit na jakékoliv problémy, které zaznamenají. Schránku spravují metodici prevence, kteří se zabývají každým oznámením.

Na webu školy je k dispozici rovněž anonymní on-line schránka důvěry pro žáky i učitele.

OCHRANNÝ REŽIM

Učitelé vykonávají dohledy nad žáky podle rozpisu. V případě potřeby mohou být v krizových místech dohledy posíleny.

Školní řád obsahuje veškerá ustanovení v oblasti zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, včetně sankcí. Žádné chování nesoucí prvky šikany nebude tolerováno a bude neprodleně řešeno, včetně uložení sankcí. Zvláště jsou také v řádu stanovena pravidla pro užívání mobilních telefonů a jiných ICT.

V každé třídě TU společně s žáky vytváří soubor třídních pravidel a kontroluje jejich plnění. Pravidla jsou dle potřeb v průběhu roku aktualizována.

SPOLUPRÁCE S RODIČI

Rodiče jsou seznámeni s dokumenty prevence a školním poradenským pracovištěm prostřednictvím webových stránek školy a třídních schůzek. V případě výskytu šikany je navázána spolupráce s rodiči oběti, agresora a posléze celé třídy.

8. SPOLUPRÁCE SE SPECIALIZOVANÝMI ZAŘÍZENÍMI

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce školy s dalšími institucemi a orgány:

- v resortu školství – s PPP, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence
- s Policií ČR – pokud dojde k závažnému případu šikanování.

ODBORNÁ PRACOVISŤE		
Pedagogicko-psychologická poradna Karlovy Vary	sekretariát	602 572 887
	Mgr. Martina Fialová – metodik prevence, spec. pedagog	724 021 535
	PhDr. Jolana Mižikarová – psycholog	605 586 168 736 650 905

Středisko výchovné péče Karlovy Vary		774 715 266
Dětský psychiatr	MUDr. Jitka Bartková	353 235 211
Dětský psycholog	Mgr. Marcela Kelucová	353 235 210
OSPOD Karlovy Vary	Ing. Bc. František Pavlásek – vedoucí odboru	353 118 586
Manželská, rodinná, občanská poradna Res Vitae	Ing. Bc. Renata Andrejsková – sociální pracovnice	353 226 296 733 536 811
Linka bezpečí pro děti		116 111
Linka bezpečí pro rodiče		606 021 021

PŘÍLOHY

CHARAKTERISTIKA ŠIKANY

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

PODOBY ŠIKANY (MŠMT, 2016)

1) Přímá šikana může mít podobu:

- fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy)
- verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy)
- neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

2) Nepřímá šikana

- Cílem způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti.
- Vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá.
- Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo.
- Většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení.
- nefyzické formy nepřímé šikany: záměrná ignorace, izolování žáka nebo učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace

3) Kyberšikana

- např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí či fotografií na portálech (instagram, tiktok, facebook, youtube), prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo

výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod

- Má větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti – v prostředí internetu svědkem mnohem více lidí.
- Bývá často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany (nutné prověřit souvislosti).

ROZDÍLY MEZI ŠIKANOVÁNÍM A ŠKÁDLENÍM (Kolář, 2011)

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádkým nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižovat.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem – moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Večtění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opakovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezprávi. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplátí, je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponižení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponižení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

VAROVNÉ SIGNÁLY ŠIKANOVÁNÍ (MŠMT, 2016)

Přímé varovné signály

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávistným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všímat především těchto možných signálů:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechutí dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;

- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

STADIA ŠIKANÝ (Kolář, 2011):

První stadium: Zrod ostrakismu

→ Mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíbený a není uznávaný. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

→ V zátěžových situacích ve skupině stoupá napětí, ostrakizovaní žáci začnou sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

→ Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o

koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

→ Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

→ Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, druhí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.